

**DIE OPVOEDKUNDIGE BEGELEIDING
VAN DIE DEPRESSIEWE ADOLESSENT
BINNE GESINS- EN SKOOLVERBAND**

Hendrik Gerhardus Joubert

B.A., B.Ed., M.Ed.

Proefskrif voorgelê vir die graad Philosophiae Doctor in Ortopedagogiek aan die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys

Promotor: Prof. J.L. Marais

POTCHEFSTROOM]

1995

**“Why live? Why die? To keep on living
an empty life takes patience from an
empty person ....”**

**(Uit: Vivienne: The life and
suicide of an Adolescent Girl.
John Mack & Holly Hickler).**

Finansiële bystand deur die Instituut vir Navorsingsontwikkeling (RGN) word hiermee erken. Menings, gevolgtrekkings en aanbevelings is dié van die outeur en moet nie noodwendig aan die Instituut vir Navorsingsontwikkeling toegeskryf word nie.

DANKBETUIGINGS

By voltooiing van hierdie studie is dit my opregte begeerte om die volgende persone en instansies van harte te bedank:

- Diepe dankbaarheid teenoor my Skepper wat my deur Sy genade in staat gestel het om die studie te voltooi.
- My Promotor, prof. J.L. Marais, my innige dank vir die besondere wyse waarop hy my deurgaans bygestaan het. Sy leiding en belangstelling word opreg waardeer.
- My vrou, Frances, en dogter, Jolize, vir hul opoffering, geduld en ondersteuning.
- Al die ouers en leerlinge betrokke by die ouerbegeleiding en groepvoorligting - sonder hulle was die studie nie moontlik nie.
- Mev. Barbara Nolte, Departementshoof: Opvoedkundige Leiding, vir haar onbaatsugtige hulp en bystand voor en tydens groepvoorligtingsessies.
- Mev. Louise Bonthuys vir die keurige tikwerk.
- Mev. Marietjie Billing vir die taalversorging.
- Personeel van die Ferdinand Postma-biblioteek vir hul vriendelike diens.
- Die Instituut vir Navorsingsontwikkeling vir die finansiële bystand.
- Aan almal wat direk of indirek betrokke was by die studie.

OPSOMMING

DIE OPVOEDKUNDIGE BEGELEIDING VAN DIE DEPRESSIEWE ADOLESENT BINNE GESINS- EN SKOOLVERBAND

Onlangse navorsing het aangetoon dat depressie tydens die kinderjare en adolessensie wél voorkom en dat aanleidende faktore 'n groeiende tendens vertoon. Maatskaplike probleme soos armoede, werkloosheid en politieke verandering dra verder by tot 'n gevoel van algehele onsekerheid. Voorts word adolessensie gekenmerk deur ingrypende veranderinge op fisieke-, emosionele-, kognitiewe-, moreel-sedelike-, godsdienstige- en sosiale terrein. Genoemde faktore maak die adolessent uiters kwesbaar vir depressiewe gevoelens. Sommige skrywers beskou reaktiewe depressie selfs as 'n algemene reaksie tydens die emansipasie van die adolessent.

Die gesin en skool, as samelewingsverbande, vorm 'n integrale deel van die adolessent se totale leefwêreld en die rol van die ouer en onderwyser in die begeleiding van die depressiewe adolessent behoort dus nader toegelig te word. Aangesien die hedendaagse gesin in toenemende mate kwesbaar geword het en in baie gevalle nie meer die nodige ondersteuning aan die adolessent kan bied nie, is dit noodsaaklik dat die ouer en onderwyser opnuut daarop ingestel moet word om die depressiewe adolessent sinvol te betrek en die nodige begeleiding te verskaf.

Die doel van hierdie navorsing, soos blyk uit hoofstuk 1, was om 'n verskeidenheid begeleidingstegnieke vanuit die literatuur te beredeneer, die praktiese uitvoerbaarheid, asook die opvoedkundige implikasies daarvan te evalueer en met mekaar te vergelyk om sodoende begeleidingsvorme te identifiseer wat sinvol toegepas kan word. Voorts was die navorsing daarop toegespits om te bepaal in welke mate opvoeders, tuis sowel as by die skool, by sodanige begeleidingsprogram betrek kan word.

In hoofstuk 2 is die aard en wese van die adolessent binne gesins- en skoolverband, met spesifieke verwysing na sy ontwikkeling en kwesbaarheid met betrekking tot depressiewe gevoelens onder die loep geneem.

Hoofstuk 3 fokus op die verskynsel van depressie tydens adolessensie, asook die voorkoms, oorsake en manifestering daarvan.

In hoofstuk 4 is die onderskeie benaderingswyses met betrekking tot die begeleiding van die depressiewe adolessent aan die hand van praktiese uitvoerbaarheid, binne gesins- en skoolverband, geëvalueer. Na aanleiding van die literatuurstudie het dit geblyk dat 'n eklektiese benadering, in die vorm van 'n groepvoorligtingsprogram en 'n ouerbegeleidingsprogram, gevolg behoort te word. Vervolgens is groepvoorligting en ouerbegeleiding as begeleidingsvorme nader toegelig.

Na afloop van die literatuurstudie is in hoofstuk 5 aandag gegee aan die empiriese ondersoek. Die volgende stappe is onderneem:

- verkryging van 20 adolessente wat volgens die CDI ("Children's Depression Inventory") depressief is,
- genoemde adolessente is ewekansig op grond van geslag en intensiteit van depressiewe gevoelens in die begeleidingsgroepe ingedeel,
- na afloop van die begeleidingsprogramme is die begeleidingsgroepe aan twee na-toetse onderwerp en die resultate van die groepe met mekaar vergelyk.

Volgens die resultate van die onderskeie begeleidingsgroepe het dit uit hoofstuk 6 geblyk dat al drie begeleidingsprogramme suksesvol was. Die gekombineerde program waartydens adolessente aan 'n groepvoorligtingsprogram deelgeneem het en hul ouers by 'n ouerbegeleidingsprogram

betrek is, het die beste resultate gelewer, gevolg deur die groep wat aan slegs die groepvoorligtingsprogram blootgestel is. Alhoewel die begeleidingsgroep wie se ouers slegs aan die ouerbegeleidingsprogram onderwerp was se depressiewe gevoelens 'n afname getoon het, was dit nie so dramaties as by die gekombineerde begeleidingsgroep en die groepvoorligtingsgroep nie.

Na afloop van die ondersoek blyk dit dat die onderwyser in die algemeen en die Departementshoof: Opvoedkundige Leiding/Voorligtingonderwyser in die besonder 'n daadwerklike rol kan speel in die begeleiding van die depressiewe adolessent. Voorts behoort ouers, met die nodige leiding van genoemde personeel en Hulpdienspersoneel, ook daartoe in staat te wees om hul opvoedingstyl sodanig te wysig dat dit depressiewe gevoelens by adolessente in 'n groot mate bekamp.

SUMMARY

THE EDUCATIONAL GUIDANCE OF THE DEPRESSIVE ADOLESCENT WITHIN THE FAMILY AND SCHOOL CONTEXT

Recent research indicates that depression in childhood and adolescence exists, and that contributory factors are on the increase. Social problems like poverty, unemployment, and political change have led to a general feeling of helplessness and insecurity. Adolescence is characteristically a time of immense change in the physical, emotional, cognitive, moral, religious, and social areas of the adolescent. The above-mentioned factors, make the adolescent vulnerable, and a prime target for depressive feelings. Some writers view reactive depression, as a general reaction during the emancipation of an adolescent. The family and school, jointly forms an integral part of the adolescents' total lifestyle, and the role of the parent and educationalist in the guidance of the depressed adolescent should be viewed closely. Taking into account, the vulnerability, that the family experiences in present times, the necessary support for the adolescent, is often sadly lacking. It is therefore imperative, that parents and educators be made aware of, and be enabled to offer, the necessary support and guidance.

The purpose of the research was to investigate a variety of guidance techniques from the literature, to evaluate their practical implementation as well as their educational implications; to compare and identify support systems that can be successfully applied. The research also evaluates the feasibility of involving both the family and school in support-system programmes.

Chapter two highlights the nature and mannerisms of the adolescent, in the family and school environment, with specific reference to development and vulnerability, in relation to depressive feelings.

Chapter three focuses on the identification of depression during adolescence, as well as the incidence, reasons and manifestation of symptoms.

Chapter four discusses and evaluates various approaches, with regards to support of the depressed adolescent, in relation to practicability, both in the family and at school. With regards to the literature study, it would seem that an eclectic approach, in the form of group counselling programmes, and parental guidance programmes be implemented.

Following the literature study chapter five focuses attention on the empirical research. The following steps were undertaken:

- The identification of twenty depressive adolescents, who qualify, according to the CDI (Children's Depression Inventory). The above were selected at random, according to gender, and the intensity of depressive feelings, and then divided into three separate guidance groups. Following the guidance programmes, the groups were exposed to two post-test trials, the results of which were compared with each other.

With regards to the results of the different guidance groups in Chapter six, it is evident that all three guidance programmes were successful. The combined programme where the adolescents were exposed to both a group counselling programme, and the parents to a parental guidance programme, showed the best results. Followed by the group that were exposed only to group counseling. Although the group, whose parents only had exposure to the parental guidance programme, showed a decline in depressive feelings, it was not as dramatic as the decline in depressive feelings in the above-mentioned guidance groups.

Following the investigation it becomes apparent that the teacher in general, as well as the Head of Department: Educational Guidance/Guidance teacher, has an important role to play in the guidance of the depressed adolescent. Parents should, with the necessary support and guidance from the above-mentioned personnel be able to adapt their parenting styles to ease the depressive feelings in their adolescents.

INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK 1

INLEIDING, PROBLEEMSTELLING, DOEL, BEGRIPSVERHELDERING, METODE VAN ONDERSOEK EN VERLOOP VAN ONDERSOEK

		BLADSY
1.1	Inleiding	1
1.2	Probleemstelling	3
1.3	Doel met die navorsing	4
1.4	Begripsverheldering	4
1.4.1	Opvoedkundige begeleiding	4
1.4.2	Depressie	6
1.4.3	Adolessensie	7
1.4.4	Gesin	8
1.4.5	Skool	8
1.5	Metode van ondersoek	9
1.6	Verloop van ondersoek	11

HOOFSTUK 2

DIE AARD EN WESE VAN DIE ADOLESSENT BINNE GESINS- EN SKOOLVERBAND

2.1	Inleiding	12
2.2	Begripsverklaring	13
2.2.1	Puberteit	13

2.2.2	Adolesensie	14
2.3	Die ontwikkeling van die adolessent	14
2.3.1	Oriëntering	14
2.3.2	Fisiologiese en liggaamlike ontwikkeling	15
2.3.2.1	Fisiologiese ontwikkeling	15
2.3.2.2	Liggaamlike ontwikkeling	16
2.3.2.3	Opvoedkundige implikasies	18
2.3.3	Seksuele ontwikkeling	19
2.3.3.1	Verwerwing van 'n geslagsrolidentiteit	19
2.3.3.2	Opvoedkundige implikasies	20
2.3.4	Kognitiewe ontwikkeling	21
2.3.4.1	Denkstadia	21
2.3.4.2	Opvoedkundige implikasies	23
2.3.5	Persoonlikheidsontwikkeling	25
2.3.5.1	Persoonlikheid as “geïntegreerde, dinamiese organisasie”	25
2.3.5.2	Identiteitsvorming	26
2.3.5.3	Opvoedkundige implikasies	27
2.3.6	Emosionele ontwikkeling	30
2.3.6.1	Verhoogde emosionaliteit	30
2.3.6.2	Opvoedkundige implikasies	33
2.3.7	Sosiale ontwikkeling	34
2.3.7.1	Geïntegreerde aard van sosiale ontwikkeling	34
2.3.7.2	Veranderde gesinstruktuur	34
2.3.7.3	Adolesente portuurgroep	35
2.3.7.4	Vriendskappe	36
2.3.7.5	Sosiale aanvaarding of -verwerping	36
2.3.7.6	Opvoedkundige implikasies	37
2.3.8	Morele ontwikkeling	38
2.3.8.1	Ontwikkeling van 'n persoonlike waardestelsel	38

2.3.8.2	Faktore wat die morele ontwikkeling beïnvloed	38
2.3.8.3	Opvoedkundige implikasies	39
2.4	Samevatting	40

HOOFSTUK 3

DEPRESSIE TYDENS ADOLESSENSIE

3.1	Inleiding	41
3.2	Begripsverklaring	42
3.2.1	Depressie	42
3.2.2	Depressie as normale, alledaagse gevoel	42
3.2.3	Depressie as patologiese toestand	43
3.2.4	Depressie as simptoom	43
3.2.5	Depressie as sindroom	44
3.3	Voorkoms van depressie by adolessente	44
3.4	Oorsake van depressie tydens adolessensie	47
3.4.1	‘n Multi-faktoriale etiologie	47
3.4.2	Genetiese faktore	47
3.4.3	Fisiese faktore	47
3.4.4	Fisiologiese faktore	48
3.4.5	Omgewingsfaktore	49
3.4.5.1	Ouerlike psigopatologie	49
3.4.5.2	Aangeleerde hulpeloosheid	50
3.4.5.3	Opvoedingstyl van die ouers	50
3.4.5.4	Disharmonie tussen ouers	51
3.4.5.5	Sosio-ekonomiese status	52
3.4.5.6	Ervaring van verlies	52
3.4.5.7	Stres	54
3.4.5.8	Ouerlike verwerping en emosionele afsydigheid	56

3.4.5.9	Kindermishandeling	57
3.4.5.10	Interpersoonlike verhoudings	57
3.4.6	Psigiese faktore	58
3.4.6.1	Ervaring van angs	58
3.4.6.2	Negatiewe selfbeeld	58
3.4.6.3	Foutiewe kognitiewe skemas	59
3.4.6.4	Onvermoë tot ideaalverwesenliking	60
3.5	Manifestasie van adolessentedepressie	60
3.5.1	Oriëntering	60
3.5.2	Psigiese aktiwiteite	61
3.5.2.1	Kognitiewe komponente	61
3.5.2.2	Konatiwew komponente	62
3.5.2.3	Affektiewe komponente	63
3.5.3	Fisiese aktiwiteite	64
3.5.4	Psigosomatiese simptome	65
3.5.5	Interpersoonlike verhoudings	66
3.5.6	Psigotiese simptome	67
3.6	Samevatting	68

HOOFSTUK 4

BEGELEIDING VAN DIE DEPRESSIEWE ADOLESENT

4.1	Inleiding	69
4.2	Psigo-analitiese benadering	71
4.2.1	Teorie	71
4.2.2	Praktyk	72
4.3	Gedragsbenadering	74
4.3.1	Teorie	74

4.3.2	Praktyk	74
4.4	Kognitiewe benadering	76
4.4.1	Teorie	76
4.4.2	Praktyk	79
4.5	Kognitiewe-gedragbenadering	80
4.5.1	Teorie	80
4.5.2	Praktyk	81
4.6	Humanisties-eksistensiële benadering	82
4.6.1	Teorie	82
4.6.2	Praktyk	82
4.7	Biologiese benadering	83
4.7.1	Teorie	83
4.7.2	Praktyk	84
4.8	Praktiese toepassing van verskillende benaderingswyses binne gesins-en skoolverband	85
4.8.1	Oriëntering	85
4.8.2	Gemeenskaplike elemente ten opsigte van begeleiding	86
4.8.3	Begeleiding deur die ouerhuis	94
4.8.4	Begeleiding deur die skool	96
4.9	Selektering van relevante terapieforme	100
4.9.1	Groepvoorligting	100
4.9.1.1	Oriëntering	100
4.9.1.2	Doel van groepvoorligting	101
4.9.1.3	Beginsels van groepvoorligting	102
4.9.1.4	Rol van die groepleier	103
4.9.1.5	Vorbereiding tot groepvoorligting	105
4.9.1.6	Vorbereiding van groeplede	107
4.9.1.7	Groeptherapeutiese meganismes	108
4.9.1.8	Tegniese in groepvoorligting	110

4.9.2	Ouerbegeleiding	114
4.9.2.1	Oriëntering	114
4.9.2.2	Begripsomskrywing	115
4.9.2.3	Doel met ouerbegeleiding	116
4.9.2.4	Aanbiedingswyse	117
4.10	Samevatting	119

HOOFSTUK 5

EMPIRIESE ONDERSOEK

5.1	Inleiding	120
5.2	Studiepopulasie	120
5.3	Wyse waarop proefpersone verkry is	120
5.4	Eksperimentele ontwerp	121
5.5	Operasionalisering van die veranderlikes	122
5.5.1	Waarde van operasionalisering	122
5.5.2	Afhanklike veranderlikes	122
5.5.3	Onafhanklike veranderlikes	124
5.5.3.1	Groepvoorligtingsprogram vir depressiewe adolessente	125
5.5.3.2	Ouerbegeleidingsprogram vir die ouer van 'n depressiewe adolessent	132
5.5.4	Statistiese verwerking van gegewens	143
5.5.5	Samevatting	143

HOOFSTUK 6

RESULTATE EN BEVINDINGE

6.1	Inleiding	144
6.2	Verloop van die empiriese ondersoek	144
6.2.1	Literatuurstudie	144
6.2.2	Groepvoorligtingsprogram	144
6.2.2.1	Oriënteringssessie	145
6.2.2.2	Verwerwing van kennis oor depressie	145
6.2.2.3	Aanleer van probleemoplossingsvaardighede	146
6.2.2.4	Aanleer van interpersoonlike vaardighede	147
6.2.2.5	Byhou van 'n aktiwiteitskedule	147
6.2.2.6	Kontrole van aktiwiteitskedule	148
6.2.2.7	Rasionalisering van irrasionele idees	148
6.2.2.8	Evaluering van drievoudige kolom-opdrag	149
6.2.2.9	Konsolidering	149
6.2.2.10	Afsluiting	149
6.2.3	Ouerbegeleidingsprogram	150
6.2.3.1	Oriënteringssessie	150
6.2.3.2	Disharmoniese opvoedingsdinamiek	150
6.2.3.3	Kommunikasie tussen ouer en kind	151
6.2.3.4	Psigo-analitiese-/Gedragbenadering	152
6.2.3.5	Kognitiewe benadering	152
6.2.3.6	Humanisties-eksistensiële benadering	153
6.3	Agtergrondgegewens van die proefpersone	153
6.3.1	Proefpersoon A	154
6.3.2	Proefpersoon B	154
6.3.3	Proefpersoon C	155

6.3.4	Proefpersoon D	156
6.3.5	Proefpersoon E	156
6.3.6	Proefpersoon F	157
6.3.7	Proefpersoon G	158
6.3.8	Proefpersoon H	159
6.3.9	Proefpersoon I	159
6.3.10	Proefpersoon J	160
6.3.11	Proefpersoon K	161
6.3.12	Proefpersoon L	161
6.3.13	Proefpersoon M	162
6.3.14	Proefpersoon N	162
6.3.15	Proefpersoon O	163
6.3.16	Proefpersoon P	164
6.3.17	Proefpersoon Q	164
6.3.18	Proefpersoon R	165
6.3.19	Proefpersoon S	165
6.3.20	Proefpersoon T	166
6.4	Grafiese voorstellings en statistiese ontleding van die resultate	167
6.4.1	Gemiddelde CDI-tellings tydens i) die voortoets, ii) na-toets (1) en iii) na-toets (2) ten opsigte van die verskillende begeleidings-groepe	167
6.4.2	Individuele CDI-tellings tydens i) die voortoets, ii) na-toets (1) en iii) na-toets (2) ten opsigte van die groepvoorligtingsprogram	169
6.4.3	Individuele CDI-tellings tydens i) die voortoets, ii) na-toets (1) en iii) na-toets (2) ten opsigte van die ouerbegeleidingsprogram	170
6.4.4	Individuele CDI-tellings tydens i) die voortoets, ii) na-toets (1) en iii) na-toets (2) ten opsigte van die gekombineerde begeleidings-program	171
6.5	Samevatting	172

HOOFSTUK 7

SAMEVATTING, BEVINDINGE EN AANBEVELINGS

7.1	Oriëntering	173
7.2	Samevatting	173
7.3	Bevindinge ten opsigte van groepvoorligting	177
7.3.1	Die rol van die voorligtingonderwyser	177
7.3.2	Die doel van groepvoorligting	177
7.3.3	Die groep as sosiale mikrokosmos	178
7.3.4	Vorbereiding van die groeplede	178
7.3.5	Groeptherapeutiese meganismes	178
7.3.6	Tegnieke in groepvoorligting	180
7.3.7	Effektiwiteit met betrekking tot die studie	182
7.4	Bevindinge ten opsigte van die ouerbegeleidingsprogram	182
7.4.1	Ouerbegeleiding as onmisbare element in die begeleidingsproses	182
7.4.2	Die doel met ouerbegeleiding	182
7.4.3	Aanbiedingswyse van die ouerbegeleidingsprogram	183
7.4.4	Vereistes waaraan 'n ouerbegeleidingsprogram moet voldoen	183
7.4.5	Effektiwiteit met betrekking tot die studie	184
7.5	Bevindinge ten opsigte van die gekombineerde begeleidingsprogram	184
7.6	Tekortkominge van die ondersoek	185
7.7	Aanbevelings	185
7.8	Slot	188
	Bibliografie	189
	Bylaag A: Brief aan Uitvoerende Direkteur van Onderwys	216
	Bylaag B: Toestemmingsbrief T.O.D.	217

Bylaag C:	Brief aan ouers	219
Bylaag D:	Brief aan hoof	220
Bylaag E:	C.D.I.-vraelys	221
Bylaag F ₁ :	Opsomming van sessie 1	226
Bylaag F ₂ :	Vraelys oor ouerskapstyle	229
Bylaag F ₃ :	Ouerskapstyl	232
Bylaag F ₄ :	Effektiewe/sinvolle kommunikasie	233
Bylaag F ₅ :	Psigo-analitiese-/gedragsbenadering	236
Bylaag F ₆ :	Kognitiewe benadering	240
Bylaag F ₇ :	Humanisties-eksistensiële benadering	242
Bylaag F ₈ :	Brief aan groeplede	244